

ТАФАККУР ВА ТАЛҚИН

*(Магистратура талабаларининг
мақолалари тўплами)*

**“ФАОЛ ТАДБИРКОРЛИК, ИННОВАЦИОН ҒОЯЛАР
ВА ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ”
ҒИЛИҒИГА БАҒИШЛАНАДИ**

Бухоро - 2018

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

“ФАОЛ ТАДБИРКОРЛИК, ИННОВАЦИОН ГОЯЛАР ВА
ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ”
ЙИЛИГА БАҒИШЛАНАДИ

ТАФАККУР ВА ТАЛҚИН

(Магистратура талабаларининг
мақолалар тўплами)

“Дурдона” нашриёти
Бухоро, 2018

образным или жидким мономером и на поверхности частиц наполнителя начинается полимеризация, в результате которой они обрастают полимерной пленкой, словно шубой. После достижения нужной толщины пленки полимеризацию обрывают добавлением ингибитора. Таким способом удалось получить термопласты с содержанием минеральных наполнителей до 90-95 %. Для создания полимерной матрицы рекомендуется использовать самые дешевые и доступные мономеры: этилен, пропилен, бутadiен, винилхлорид, стирол. Этот метод получения ПКМ, названный *полимеризационным наполнением*, позволяет получать качественно новые материалы.

Их основное отличие от традиционных, -исключительная равномерность и однородность распределения наполнителя в массе полимерного связующего, так как газообразный или жидкий мономер смешивается с мелкодисперсным порошком наполнителя намного легче, чем высоковязкий олигомер или полимер.

В результате каждая минеральная частица становится «укутанной» однородной пленкой полимера, при этом достаточно часто макромолекулы химически связаны с поверхностью наполнителя. Традиционный способ получения ПКМ не позволяют получать материалы такого рода.

Таким образом, в настоящее время основными способами получения композиционных материалов являются смешение и полимеризационное наполнение.

Список использованной литературы:

1. Кербер М.Л., Виноградов В.М., Головкин Г.С. и др. Полимерные композиционные материалы. СПб.: Профессия, 2009. 560 с.
2. Сутягин В.М. Общая химическая технология полимеров: учебное пособие / В. М. Сутягин, А. А. Ляпков; Томский политехнический университет. -Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2010. – 208 с.

Z. Jamolova-BuxDU magistranti

ABDULLA ORIPOV SHE`RLARIDA KOMIL INSON XUSUSIYATLARI

She`r - qalbnig eng nozik va eng chuqur qatlamlaridan sizib chiqadigan buloq suvidek pokiza tuyg`u. Tomchida olam aks etganidek she`rda shoir ruhiyatidagi inju-marvaridlar jilolanadi. Inju esa o`z bag`rida yurtning, xalqning sevinchlari, dard-u quvonchlari, orzu-armonlari natijasida paydo bo`ladi.

So`z ahlining yuksak maqomiga ko`tarila olgan ijodkorlaridan biri Abdulla Oripovdir. Shoir hech bir zamonda eskirmaydigan she`rlar yozdi. Uning asosiy yutug`i mumtoz adabiyotimizni ham, zamonaviy adabiyotni ham teran bilishida, ijodida milliy adabiyotimizning yuksak maqomini taminlagan

yutuqlardan samarali foydalana olishidadir. Chingiz Aytmatovning shoir haqidagi fikrlari buning yorqin isbotidir:

“Katta shoir hamisha oʻz vaqtida maydonga keladi, u- hamisha tarixiy. Zotan, katta shoir oʻz xalqining ovozi, uning orzu-umidlari va inson qalbi iztiroblarining ifodachisidir. Biroq, eng asosiysi, u-oʻz davrining hakami va kuychisi, u-jarchi va faylasuf, u-soʻz sehgari va uzlatga chekingan mutafakkir darvesh. Bularning bari unga qalb izhorini hammaga birday tushunarli, sevimli va shu bilan birga, koʻtarinki, teran maʼnolar mohiyatini ifodalash uchun ato etilgan. Shu bois shoirning soʻzlaridan zamondoshlari ham, kelgusi avlodlar ham faxrlanib yuradilar. Abdulla Oripov menga XXI asrga qadam qoʻygan davrlarimizning buyuk madaniy ahamiyatga molik ana shunday shoiri boʻlib gavdalanadi”¹.

Shoirning mahorati aruzda ham, barmoqda ham birday namoyon boʻlgani ham bu fikrni tasdiqlaydi. Abdulla Oripov ijod dunyosi rang –barang boʻlib, sheʼrlarining maʼno koʻlami ham juda katta. Shoirning eng yangi sheʼrlari ham bu fikrni tasdiqlaydi. Istiqloq shoir ijodida yangi bosqichni boshlab berdi desak, also mubolagʻa boʻlmaydi. Abdulla Oripov sheʼriyat mudom mazmunan teranligi, shaklan mukammalligi bilan sheʼriyat muxlislarini hayratga solib kelayotir. Diniy-axloqiy mavzularga oid sheʼrlari falsafiy teranligi bilan ajralib turadi.

Diniy- axloqiy mavzularga bagʻishlangan sheʼrlar mustaqillik davri oʻzbek adabiyoti namunalarida juda koʻp uchraydi. Qurʼoni karim, Hadisi –sharif, diniy tasavvufiy ruhdagi asarlardan taʼsirlanib hadislarga murojaat qilish alohida yoʻnalishga aylandi. Ushbu yoʻnalishda turkum sheʼrlar yaratish tamoyili kuchaydi. Abdulla Oripovning “Haj daftari” turkumini, Sirojiddin Sayyidning “Qirq hadis”, Shukur Qurbonning “Unutmadim adolat rasmin” sheʼriy turkumlarini misol qilish mumkin². Shu bilan birgalikda lirik dostonlar ham yaratildi. Tohir Qahhorning “Muhammad bilan suhbat” lirik dostonini, Asqar Mahkamning “Naqshbandiya” dostoni bilan “Tavajjuh“, ”Ishq” dostonlarini namuna sifatida keltirish mumkin. Abdulla Oripovning “Haj daftari“, yaʼni “Hikmat sadolari “ nomli ellik hadisdan iborat turkumi shoirning haj safariga yoʻl olishi munosabati bilan yuzaga kelgan.

“Haj daftari“ turkum sheʼrlari alohida falsafiy tahlilni talab etadi. Abdulla Oripov ijodi doimo adabiyotshunoslar diqqat markazida boʻlib, shoir asarlari turli ilmiy ishlarning yaratilishiga sabab boʻlgan. Xususan, “Haj daftari”dagi sheʼrlarning tahlilini N.Jabborovning “Zamon, mezon, sheʼriyat ”, N.Rahimjonovning “Mustaqillik davri oʻzbek sheʼriyati ”, Ulugʻbek Hamdam “Yangi oʻzbek sheʼriyati ”, Bahodir Karimning “Ruhiyat alifbosi” asarlarida kuzatishimiz mumkin. Yuqoridagi ijodkorlar “Haj daftari”dagi sheʼrlarning gʻoyaviy, badiiy, diniy xususiyatlarini oʻz asarlarida sheʼrlardan namunalar

¹ Jabborov N. “Zamon, mezon, sheʼriyat”. Gʻafur Gʻulom nashriyoti, Toshkent. 2015.200-bet.

² Rahimjonov N. “Mustaqillik davri oʻzbek sheʼriyati. Toshkent . “Fan”. 50-bet

keltirish orqali yoritganlar.

Abdulla Oripovning "Haj daftari" asari o'zida komil insonga xos bo'lgan xususiyatlarni mujassamlashtirganligi bilan ham e'tiborga moyil. Asar muqaddimasida shoir Ka'batullohga borganida, tilovat qilish barobarida baytlar quyilib kelganligini yozadi. Bundan ko'rinib turibdiki, shoirdagi ilohiy ishq, yurakdagi e'tiqod quyma satrlar quyilib kelishiga sabab bo'lgan. Shoirning "Haj daftari" turkumidan o'rin olgan she'rlarida diniy tasavvufiy ruh ufurib turadi. Ushbu turkumdan o'rin olgan "Hasrat" she'rida shoirning qalb iztiroblari, komil insonga xos xususiyatlar tasvirlanadi. Ollohning buyukligi, uning tavba qilgan bandasini kechirishini, gunohkor bandalar tavba qilganlaridan keyin ham yana gunoh ishlarni qilishlaridan shoirning qalbi og'rinadi:

Qochgan ham, quvgan ham Allohim deydi

Qochgan ham, quvgan ham emasman do'stim.

Mening iztirobim shul edi,

Insondan o'zgani demasman do'stim.¹

Komil inson g'oyasining yuzaga kelishi so'fiylik ta'limotining paydo bo'lishi, qaror topishi va shakllanishi bilan bog'liq. Komil inson termini dastlab Ibn al-Arabiyning asarida keltiriladi. Komil insonning buyuk timsoli bu Ollohdur. Shoir ushbu she'rda insonlarni komillikka davat etmoqchi. Qadim zamonlardan beri ziyolilar inson shaxsiyati va ruhoniyyat dunyosini tushunishga intilib, insoniyat tabiatidagi komillik alomatlarini tushuntirib kelishadi. Komillikka erishish mashaqqatli yo'l bo'lib, pokiza qalb, ezgu amal, yuksak bilimga ega bo'lishni talab etadi. Inson ruh va vujud yaxlitligidan iborat bo'lib, Ollohni unutgan paytda ruh bilan vujudning yaxlitligiga raxna tushadi. Insonning ikki yelkasidagi shayton va rahmon o'rtasidagi kurashda shaytoniy istaklar ustuvor bo'lsa, inson vahshiylashadi, bir -birini ko'rolmaydi, munofiqlik qilib gunohga botadi.

Insonki to hanuz vahshiy va g'addor.

Bir-birin tinimsiz qulatar chohga

Insoniyatga xos bo'lgan yomonliklardan shoir qalbi o'ksinib, barcha hasratlarini ollohga aytib insoniyat gunohlarini kamaytirishini chin dildan istaydi.

Bundayin qismatga ko'nikmoq dushvor.

Netay hasratimni aytgum Allohga.

Abdulla Oripovning "Haj daftari" dagi she'rlaridagi asosiy masala bu komil inson masalasi bo'lib, ushbu yo'nalishdagi asarlar XX asr she'riyatimiz badiiy tafakkur taraqqiyotida alohida o'ringa ega. Shoirning "Asliyat", "Ibodot", "Hazrati odam", "Inson", "Tavba" she'rlarida ham komil inson masalasi tasvirlanadi. Shoir lirik qahramonining haj safari bu Ollohga erishish yo'li orqali insonning o'zligini anglab yetishi g'oyasi yotadi. Shoirning "Haq gap" she'rida ham komil insonga xos xususiyatlar biri ezgu amallar va iymonli bo'lish

¹ A. Oripov Tanlangan asarlar 8 -jild Toshkent, 2016-yil

haqidagi g'oyalar tasvirlanadi. Xalqda dunyodan o'tgan insonlarni yomonlash gunoh degan diniy aqida mavjud. Birov haqida uni yaqindan bilmasdan turib gapirmaslik, yovuz insonlar yovuzligini, axmoqlar axmoqligini boqiy dunyoda ham anglamasliklaridan shoirning qalbi og'rinadi:

Ketganni bilmasdan maqtama, banda,

Garchi marhumlarning yodi porloqdir.

Yovuz yovuzligin qilmagay kada,

O'sha joylarda ham axmoq axmoqdir.

Insonning ezgu amallari, qilgan yaxshiliklari, iymonining sofligi uni jannatga tomon yetaklashi mumkin. Biroq, bu oson emas, pok qalb egasigagina jannat eshiklari ochiladi. Shoirning ushbu she'rida chuqur falsafiylik mavjud bo'lib, foni dunyodagi qilingan barcha ishlarning, yaxshiliklarning natijalari boqiy olamda namoyon bo'lish g'oyasi yotadi:

O'lim bir nafasda keltirmas obro',

Nogoh aziz bo'lib qolmagay joning.

Seni qutqarishi mumkin bilib qo'y,

Ezgu amallaring hamda iymoning.

Xulosa o'rinda shuni aytish mumkinki, XX asrning ikkinchi yarmi, 70-yillardan bugungacha o'zbek she'riyatida falsafiylikni Abdulla Oripov lirikasi bilan bog'lash o'rinli hol. Shoir she'rlarida so'zlar, satrlarda cho'g'dek yonib turadi. Shuning uchun ham shoir she'rlarini loqaydlik bilan o'qib bo'lmaydi. Bu narsa shoirning so'z mas'ulyatini chuqur his qila bilishi, oddiy so'zlar zimmasiga chuqur ijtimoiy – falsafiy ma'no yuklay olishi samarasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdulla Oripov "Haj daftari" Toshkent. 1992
2. Nurboy Jabborov "Zamon, mezon, she'riyat". G'afur G'ulom nashriyoti Toshkent 2015.
3. Ulug'bek Hamdam "Yangi o'zbek she'riyati" Toshkent. 2012.
4. Abdulla Oripov Tanlangan asarlar 8 -jild Toshkent. 2016-yil

С.И. Ибрагимов –магистрант БухГУ,

Т.Б. Болтаев-научный руководитель, доцент БухГУ

О ПРОЕКТЕ ПРОГРАММНОЙ СИСТЕМЫ

МОРФОЛОГИЧЕСКОГО АНАЛИЗА УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКА

Объектом исследования является автоматизация морфологического анализа узбекского языка [1]. В частности именных частей речи: имя существительное и имя прилагательное. Из-за того, что для аналитических языков, в числе которых входит узбекский язык, очень сильно развит словообразования в области именных частей речи, морфологический анализ этих частей речи требует глубокого знания методов анализа. Можно ставить задачу автоматизации (т.е. компьютерной обработки) такого анализа. В таком случае, методы (алгоритмы) анализа должны

МУНДАРИЖА

№/р	Муаллиф Ф.И.Ш.	Мақола номи	Бет
	А.А. Тўлаганов	Сўзбоши	3
1.	О.Абдуллаева	Бухоро воҳасида суғориладиган тупроқларнинг шўрланиш ҳолати ва шўр ювиш усуллари ҳамда муддатлари	5
2.	Х.Х. Абдуллаев, Р.Р. Ибрагимов	Автоматическая управления процессом очистки биогаза	8
3.	І.Аkramov, G.H.Ergasheva	Ingliz va o'zbek tillarida frazeologik birliklarning ifodalanish usullari	11
4.	Т.Я Амонов	Ёш футболчиларнинг махсус ва техник тайёрлаш йўллари	14
5.	Т.Я Амонов	Футбол ўйинидаги асосий ҳаракатлар тактикаси ва уларни такомиллаштириш асослари	16
6.	U.H. Arabov, J. Jumayev	Aholining ijtimoiy-iqtisodiy monitoring tizimini yaratishda boshlang'ich ma'lumotlar	18
7.	Н.Х.Асланова	Бошланғич синф математика дарсларида интерфаол усуллардан фойдаланишнинг афзалликлари	22
8.	D.D. Atoyev	Integrallarni taqribiy hisoblashda kvadratur formular.	25
9.	З. Ахмедова, Ш. Рустамов	Психологик маълумотларни қайта ишлашда Spss дастуридан фойдаланиш услуги	27
10.	N.Axtamova, M.Muhammadova	Aleksandr Dyumaning "Graf Monte Kristo" asarida ekspozitsiyaning badiiy ahamiyati	31
11.	Н.Ахтамова	Тема психологии в произведении «Граф Монте-Кристо» Александра Дюма	34
12.	N.Axtamova, M.Muhammadova	O'tkir Hoshimovning "Ikki eshik orasi" asarida folklorning o'rni	37
13.	O.Sh. Ahmadov	XIX asr Buxoro taraqqiyparvari Ahmad Donish tarbiya haqida	39
14.	З.Х. Бафаева, О.Я. Абдуллаева	Бухоро воҳаси суғориладиган тупроқларини биологик азот билан бойитиш масалалари	42
15.	Z.Kh.Bafayeva, M.B.Djurayeva	General physical properties, soil permeability the irrigated pasturable alluvial soils in territory of the Bukhara oasis	45
16.	V.V.Bahronov	Qadimgi Ossuriya va qadimgi Hindiston davlatlarida qulchilik: qiyosiy tahlil	48
17.	M.H.Бобоева	Интеграл операторли матрицанинг нуқтали спектри ҳақида	50
18.	N.I.Bobojonova	The main peculiarities of denotation and	52

	connotation	
19. Н.Б. Бобокулова, М.С. Мизомов, Х.Ф. Джураев	Технология переработки нефтешламов	55
20. Э.Б. Бобомуродов, У.А. Саидмуратов	Устройство для экстракции мятки	57
21. A. Vaxabov	Amir Temur "Tuzuklar"i va Napoleon "Kodekslar"ining tarixiy va ijtimoiy ahamiyati. (qiyosiy tahlil)	60
22. Ш.И. Восиева	Ўзбек тилидаги аффиксларнинг ижобий истак мазмунидаги талқини ва миллий-маданий хусусиятлари	63
23. М.Ғафурова, Ф.А.Курбонов	Замонавий тикув машиналари кинематик схемасидаги ҳосил бўладиган кучлар ҳисоби ва уларга таъсир этувчи омиллар	65
24. I.O. Davronov	Ecotourism in Uzbekistan: development and prospects	67
25. I.O.Davronov	Marketing tahlil: restoranlarning istiqbolini ko'rishda asosiy belgi (malika mexmonxonasi restoranining marketing tahlili misolida)	69
26. З.Х. Бафоева, М.Б. Джураева	Бухоро воҳаси суғориладиган ўтлоқи аллювиал тупроқларининг антропоген факторлар таъсирида умумий физикавий хоссалари, сув ўтказувчанлигининг узгариши	72
27. М.З. Джураева	Ўзбекистонда хотин-қизлар спортининг оммавийлашиш ва ривожланиш муаммолари	76
28. Н.Жамилова, М.И. Темирова	История создания полимерных композиционных материалов	79
29. Н.Жамилова, М.И. Темирова	Технология получения полимерных композиционных материалов	81
30. Z. Jamolova	Abdulla Oripov she'rlarida komil inson xususiyatlari	83
31. С.И. Ибрагимов, Т.Б. Болтаев	О проекте программной системы морфологического анализа узбекского языка	86
32. С.Исмаатов	Бошланғич синф она тили таълимида мустақил ишлар воситасида ўқувчиларнинг ижодий қобилиятларини ривожлантириш	89
33. Н.Н. Исматова, К.З. Абидов	Использования систем автоматического проектирования в управлении технологическими процессами производства этанола	93
34. Н.Н. Исматова,	Исследование технологического процесса	96